

Sekce č. 1: Teorie a výzkum mediace

Problematické otázky a závěry:

Prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc., a doc. PhDr. Martina Urbanová, Ph.D. (*Mediace v perspektivě práva a sociální změny*)

- Co je účelem práva? Účelem práva je mír! Jsou však i dílčí cíle a účely, jako spravedlnost, blaho, prospěch a jistoty. Toho se dotýká i mediace.
- Sociální vlivy se prosazují do právní úpravy, sociální realita se mění a souvisí s pluralizací společnosti a představami lidí. Pozdně-moderní společnost směřuje k tomu, že je těžké dosáhnout konsenzu, a to se týká i schopnosti lidí řešit konflikty – klesá role tradičních autorit.
- V důsledku se lidé více obrací na právo. To s sebou nese řadu problémů, protože právo nestíhá reagovat. Právník má být sociálním inženýrem a zasazovat se o proměnu reality.
- Michel van de Kerchove a Francois Ost: existují čtyři formy vzájemného ovlivňování a ignorování.
- Třetí forma je klíčová: Společenská změna vedla k právní změně.
- S procesem postmodernizace právo reflektuje změny, ale právo je také procesem sociální změny.
- Nepřehlednost manifestních a latentních vlivů na právo, vliv globalizace a europeizace znesnadňují identifikovat, kdo je tvůrcem sociální změny a komu slouží.
- Právo nemůže pamatovat na všechny budoucí společenské situace a konflikty. Právo je živé! Sociální život je pestřejší.

Mgr. Jan Holas (*Systémy fungování mediace a jejich perspektiva v ČR*)

- Proces objektivizace v EU – včleňování mediace do právních řádů. Mediace je tady od nepaměti a je přítomná i v tradičních společnostech. Pak převážily jiné formy řešení sporů. Dnes hovoříme o moderní mediaci nebo inkarnaci mediace.
- EU je velkým činitelem na tomto poli už od 90. let, viz. Směrnice o mediaci. Státy na tom byly různě: některé měly už nějaké předpisy, jiné ne. Státy měly (a mají) rozdílnou právní kulturu. To vedlo k tomu, že systém výkonu mediace je v Evropě velmi roztržštěný.
- Modely donucení: pohybujeme se na škále od mandatorního modelu (procesní podmínka), přes „střední model“ setkání s mediátorem (informativní schůzka) až po dobrovolný model (volba je na účastnících).
- Modely motivace: nástroje pozitivní motivace (opatření zvýhodňující strany), nástroje negativní motivace (strany jsou sankcionovány) + informační nástroje.
- Mediační kultura se v EU stále zcela nevžila – mediace využita u méně než 1 % soudních sporů.
- Současný stav? Soudci nevhodně nařizují mediaci. Je zde otázka motivace a variant.

Sára Zwierzynová (*Povinná mediace jako možnost nebo povinnost?*)

- Princip dobrovolnosti je omezen, pokud jde zejména o zahájení mediace. Povinná mediace by mohla být dočasným opatřením.
- Povinná je mediace, nikoliv uzavření dohody, pouhá přítomnost stran může vést ke komunikaci – strany se setkají a vyjasní si pozice.
- Astronaut na rozdíl od mediátora sedí na řízené explozi, ale na rozdíl od mediátora ví, kam míří.
- Povinná mediace se dělí na kategorickou a diskreční – následovala debata ohledně výhod a nevýhod obou typů.
- Povinná mediace je např. v Itálii, na Maltě a v Řecku, je to ale v rámci různých oblastí, které se liší (rodinné spory, řízení o rozluce a rozvodu...)
- Diskreční povinná mediace: Norsko, Švédsko, Německo (povinnost pro určité spory)
- Otázka nákladů mediace a kdo je hradí. Povinná mediace je v rozporu s řadou mezinárodních úmluv i s Ústavou (Řecko).
- Dne 16. září 2019 zrevidovaný zákon nabyde účinnosti (Řecko), bude to zajímavé z hlediska postoje k nákladům za mediaci.

JUDr. Petra Masopust Šachová, Ph.D. (*Projekt Restorative Justice: Strategies for Change a mediace v nejnovější trestněprávní úpravě Rady Evropy*)

- Restorativní justice je širší koncept „*because crime hurts, justice should heal*“, a to v nejširším možném pojetí.
- Zehrovy základní otázky ohledně toho, co chybí.
- Doporučení Rady Evropy o využití restorativní justice v trestních věcech (podzim 2018) – cílí na zdůraznění toho, čím restorativní justice je. Chápe to široce.
- Restorativní justice je širší pojem než mediace, snaží se podporovat i jiné přístupy stojící na restorativních principech: např. princip participace a princip nápravy újmy.
- Trestní právo v ČR je poměrně rezistentní pro produkci sociální změny. Prizmatem principů rest. justice - výsledek není veselý. O to větší význam má doporučení Rady Evropy, kde principy mají podepřít širší reformy v oblasti justice.
- Restorativní justice by měla být využitelná ve všech fázích procesu.
- Nový projekt evropské spolupráce: *European Forum for Restorative Justice* – v podstatě síť pro přenos praxe a zkušeností. Národní skupiny si vytváří vlastní projektové aktivity.
- Jde civilní a trestně právní svět více propojit/podpořit? Narážíme na to, že jednotlivé instituce a osoby s restorativním konceptem nejsou v přátelštějším vztahu. Jde především o osvětu. Kdo bude poskytovatelem restorativních programů? NGOs nebo stát? Jsme na rozcestí...

Doc. PhDr. Lenka Holá, Ph.D. (*Konceptualizace a cíle výzkumného projektu Podmínky výkonu mediace v České republice dle zákona o mediaci*)

- Výzkumný projekt GAČR vychází z evropských dokumentů a studií. Ty byly prvotním impulzem. Směrnice o mediaci neukládá povinnost ukotvit mediaci samostatným zákonem. Studie EU se zabývaly mírou implementace a využívání.
- Výzkumy reagují na proměnu situace: nárůst konfliktů mezikulturních, meziethnických atd. a možností jejich řešení mediací. A dále zkoumají míru a kvalitu využívání mediace v jednotlivých členských státech. Jejich závěry – nedostatečná transpozice směrnice o mediaci a malé využívání mediace v praxi.
- V ČR jen asi 0,5 % soudních sporů, jinde zhruba okolo 1 %. Role EU je významným hybatel změny.
- *Vlastní projekt:* V ČR dosud nebyl reprezentativní výzkum mediace. UP Olomouc spolupracuje s MU Brno, významná je i role min. spravedlnosti. Hlavním cílem výzkumu bylo identifikovat a zhodnotit stav mediace v ČR podle zákona o mediaci.
- Výsledky by měly být koncepčním a metodickým východiskem. Celkem 8 dílčích cílů, 10 odborníků na mediaci, kvalitativní i kvantitativní výzkum, ekonomická analýza mediace a výzkum informovanosti o mediaci. Důraz kladen i na mezinárodní spolupráci.
- *Výsledky:* vytvořil se a konsolidoval řešitelský tým, byla provedena analýza transpozice směrnice a právní analýza problematických oblastí mediace, byla provedena statistická analýza mediace a jejího využití za 2017, průzkum informovanosti veřejnosti, kvantitativní výzkum zapsaných mediátorů, soudců a advokátů. Nyní probíhá ekonomická analýza mediace, kde se potýkáme s nedostatečnými vstupními daty, a kvalitativní výzkum formou rozhovorů.
- Výstupy jsou průběžně publikovány, aktuálně připravovaná je monografie „Právní a sociální aspekty mediace“.

Mgr. David Fiedor, Ph.D. (*Dílčí výstupy z dotazníkového šetření mezi soudci, advokáty a zapsanými mediátory*)

- Prezentace dat ze tří dotazníkových šetření + data z min. spravedlnosti. Nízká návratnost dotazníků, ale dala se očekávat. Nezlepšila to ani záštita ministerstva.
- *Výsledky:* Nejčastější typy sporů (vizualizace dat na slidu), shoda u všech tří cílových skupin je v aplikaci mediace u rodinných sporů, vč. registrovaného partnerství. Věcná a závazková práva jsou na druhém až třetím místě. Důležitá je relativizace dat vzhledem k celkovému počtu sporů.
- Úspěšnost mediace jako kritérium je velmi důležitá pro soudce, u ostatních profesí méně.
- Co by přispělo ke zvýšení kvality mediace? ZM - rozšíření podpory a služeb mediátorům a založení profesní organizace mediátorů, soudci - rozšíření podpory a služeb mediátorům a zavedení standardů kvality výkonu mediace, advokáti - možnosti zavedení standardů kvality výkonu mediace a zavedení etického kodexu mediátorů.

- Mediátoři výrazně levněji vnímají mediaci z hlediska ceny než ostatní. V délce trvání je to podobné.
- Závěry: je tam rozdíl ve vnímání mediace v závazkovém právu. Nejdůležitější je faktor kvality moderátora. Nepanuje shoda ohledně toho, co by přispělo ke zvýšení kvality. Očekávaný rozdíl ve srovnání mediace a soudního řízení.

Doc. PhDr. Martina Urbanová, Ph.D., Mgr. Martin Lakomý, Ph.D. (*Informovanost české veřejnosti v oblasti mediace*)

- Je rozdíl mezi vědomím (povědomím) práva, právní informovaností a právní gramotností.
- Pokud člověk o mediaci neví, tak ji (logicky) ani nevyužije. Důležitá je propagace služby. Navazují na to výzkumy o právní informovanosti.
- *Výsledky:* dotazník vytvořený výzkumným týmem, vlastní výzkum realizován agenturou STEM Mark, 479 respondentů, jednoduché otázky na znalost mediace.
- 28,8 % neví, 37,6 % vybralo chybnou definici a 33,6 % vědělo, ale si i tipovalo.
- Cíle, průběh + výhody a nevýhody byly zaznamenány nejčastěji u těch, kteří správně definovali.
- 44,7 % dotázaných se o mediaci dozvědělo z internetu, 28,5 % z jiných zdrojů
- Cca 35 % mužů i žen dokázalo správně identifikovat mediaci, nejvíce vysokoškoláci (57 %), základní a bez maturity jen 22,2 %. Ve velkých městech ví o mediaci více.
- Celkově informovanost je velmi nízká. Informační kampaň by se měla zaměřit na lidi s horším přístupem k informacím. Kampaň by měla být celostátní.

Mgr. Lenka Dušková, Ph.D. (*Podmínky výkonu mediace z pohledu zapsaných mediátorů*)

- Příspěvek se zaměřuje na hloubkové rozhovory se zapsanými mediátory (kvalitativní výzkum soudců a advokátů zatím probíhá). Výsledky nelze zevšeobecňovat.
- Jakým způsobem byly vybírány případy do vzorku? Bylo to cílené a záměrné, podle vykazovaného chování. Kritéria: délka praxe, počet mediováných případů, mediátoři, kteří jsou zároveň advokáti, typy mediováných sporů (specifičnost rodinných mediací) + vzdělání.
- Dva kroky: popis dat – uspořádaně je prezentovat + vytvoření paradigmatického modelu
- Hodnocení současné zákonné úpravy a co se může změnit. Obecně je zákon považován za dobrý, ale jsou zde komentáře: např. účel prvního nařízeného setkání s mediátorem není jasný. Není jasné, co se tam má ty 3 hodiny dít. Musí to být tři hodiny? Někteří se inspirovali znalostmi ze zahraničí.
- Zákon vychází z facilitativního modelu mediace. Oni používají ale i jiné modely.
- Nutnost supervizí a dalšího vzdělávání. Někteří chtějí vyhlášku o prvním setkání.
- Procesní požadavky na mediační dohodu. Někteří nechtějí podmínku vysokoškolského vzdělání.

- Mediátoři mají různé strategie během prvního nařízeného setkání: někteří už v průběhu sepíší smlouvu o provedení mediace a zahájí mediaci, různé je to s placením. Někteří zjišťují podstatu sporu.
- Klienti jsou občas naštvaní, protože je to nařízené a musí za to platit. Často je ku prospěchu věci, když se v obchodních sporech setkají přímo jednatelé firem, nikoliv jen jejich zástupci.
- Někdy mají pocit, že soudce tlačí čas, posílají nevhodné kauzy apod.
- Významné téma je přítomnost advokátů na mediaci.
- Je důležité, jak skupiny vnímají realitu. Pak mají odlišná očekávání a jinak formují realitu.

V Olomouci 12. 9. 2019

Zapsali: doc. PhDr. Martina Urbanová, Ph.D. a Mgr. et Mgr. Ondřej Filipec, Ph.D.